
Entrevista amb Estamislau Torres

...he d'anar a corregir les proves un dia d'aquests... Aquestes obres –*Tertúlia a Ciutat*, *La vida fàcil*, *Els Intocables*, *Els Sants Innocents*, *Els darrers dies*– sortiran al llarg de l'any. Ara surt *Tertúlia a Ciutat*, després treuré *La vida fàcil*, després *Els Intocables*, i etc¹. Això ho publica una editorial andorrana, nova, que es diu Les Valls Neutres. Ara veurem com anirà. La meua novel·la *Sophie o Els mals de la discreció*,² la que ha sortit darrerament, no és que hagi tingut detractors, com els poden tenir totes les novel·les, no. N'ha tingut més, molts més que no n'ha tingut mai cap novel·lista del país... Sí, noi, sí... I, mira, me n'alegro, perquè potser és una manera d'entendre's, aquesta oposició tan exagerada... Sí, sí: ho puc dir clarament... M'han insultat, i fins i tot persones amigues meves. En Xavier Fàbregas a "Serra d'Or", per exemple, una revista nostrada... Molt nostrada... Va qualificar d'escudella barrejada aquell espectacle que vaig fer amb els d'Horta, l'*Oratori*...³ Mira: no hi va veure res més... I aquest senyor que es diu Rodon, que deia que *Sophie* no passa d'esser un exercici retòric, cosa que és insultant quan es diu per tota crítica, i no parlem d'En Faulí, pobre! –què hi farem?–, que m'ha agafat una mania horrorosa, absolutament gratuïta.. És clar que ell va dir que la novel·la premiada era "honestamente original", i llavors va resultar esser un plagi⁴... No ho comprenc: no sé a què ve ni de què ve, aquesta mania. Però és així... Suposo que els sembla poc obedient, i és cert: no sóc obedient, ho confesso.. ¿I per què he de creure les seves consignes polítiques, estètiques...? Escriuré així com vulgui... Ja basten els senyors de dalt per fer-nos fer allò que no volem fer... Si lluito per escriure com m'agrada, malgrat tots els ministeris del món només falta que ara em vingui aquest sub-ministeri de per aquí a dictar-me com he de fer les coses... És un mal vell, aquest: tothom vol comandar i ningú vol col·laborar... I En Triadú, que ara descobreix que escric i que passa un plagi per "pastiche"... Els crítics oficials del país, tots tenen un denominador comú: no saben res de res. Altres coses tindran que els diferenciï, però això és el seu denominador comú: una magna i total ignorància. I aquesta ignorància va d'En Triadú, que degué esser el primer, fins a n'En Castellet que és un dels darrers o dels penúltims. No hi ha res a fer... I és que els crítics només saben lo que ha d'esser, una cosa, què i com cal que sigui; ara, què és, això no ho saben mai. Per tant, En Triadú... En Triadú s'hauria pogut molestar a telefonar-me. I m'hauria pogut dir: "Que és estrany que hagi publicat als cinquanta anys la teua primera novel·la!" I jo li hauria dit: "Sí senyor, perquè no he anat gaire sobrer d'editors". El teatre mateix, el que he fet aquí, no és el primer que feia. N'havia escrit molt, de teatre. Ara, no me l'havien estrenat, perquè a Mallorca no hi havia teatre ni hi havia res, ni públic tal volta!, que pogués rebre i posar en marxa *El retorn del fill pròdig* o *El miracle de Fàtima*... N'havia escrit, però... Jo sí, vaig publicar en castellà una novel·la, l'any 56... Cronològicament, sóc el primer dels novel·listes mallorquins de la postguerra... Les novel·les aquelles que et deia primer vaig començar a escriure-les el 48... Sí, vaig cometre allò que en diuen un pecat... No, no: ja sé que no em treus res... Sóc jo mateix que m'ho retrec... I no perquè sigui en castellà, sinó que ho retrec perquè estava mal fet... És a dir: jo volia guanyar un premi de novel·la, allà, a Mallorca... eren uns premis que havia convocat l'Ajuntament per primera vegada aquell any, el 55... Sí, encara duren, i ara són més ben retribuïts. Va esser cosa d'En Gafim, la creació

d'aquests premis: "sua cuique tribuere"... Jo sabia que no es presentaria ningú, perquè ningú escrivia novel·les, alèshores... Llevat d'En Vilallonga, i era al jurat... A darrera hora, quan ja tenia la cosa mig enllestida i anava per les tres-centes pàgines, em varen dir que s'havia de presentar en castellà... Jo em vaig dir: "Bé, ho traduiré al castellà", perquè me'n volia dur el premi. I la vaig traduir al castellà de premsa, de qualsevol manera, vaig reduir, i de lo que definitivament han estat dues novel·les, en vaig fer una... I aquest text, ja premiat, me'l va prendre un editor... Jo no volia que es publicés, però es veu que la publicació era com una de les condicions de les bases, que jo no vaig veure mai clara...⁵ Sí, potser sí, potser En Triadú, quan deia allò, es referia a la primera novel·la publicada en català... No, no tens raó: més que tractar-la malament, lo que fa és no destacar-la tant com algunes altres, això és veritat... Lo que passa és que les conclusions que en treu, del seu comentari... ¿Tu creus que En Pedrolo dóna com a resultat En Sonntag (que no existeix) i En Terenci? Què té que veure En Terenci amb En Pedrolo? I La Maria Aurèlia (es veu que són els dos que engendren coses) dóna En Jaume Fuster i no sé què més... La veritat: crec que el problema està només en sebre llegir... La meua prosa, segons tu, és treballada, és sàvia, és preciosa, és precisa, i que la trobes un punt freda... ¿Que trobes també que la meua prosa de *Mirall de la veu i el crit*, que va sortir a Raixa ja fa molts anys —i tants! El 55—, potser és menys perfecta, però que, en canvi, és més espontània? Home, en aquell volum hi havia narracions molt diverses... I més treballada, aquella, eh? Sí, és molt més treballada que la de *Sophie*, i això és degut que llavors en sabia menys... A veure: Tu què trobes més treballada, *Laia o Primera història d'Esther*? La *Primera Història d'Esther*? Doncs és molt més treballada la *Laia*. A la *Primera Història* hi ha més saviesa, això sí, però la *Laia* és molt més treballada, i és natural perquè... No, no vull establir regles en això, però em sembla que la gent jove no sol ésser espontània mai... En general no ho és, espontània... Està molt literaturitzada i és natural. Quan aprens què és la literatura, ets espontani, perquè, escrivint, literaturitzes el món que t'envolta. En canvi, quan comences, alèshores fas literatura amb el mal sentit de la paraula... En general, eh? L'Espriu és un cas, en aquest aspecte, molt característic. Ell ha rebutjat *El Dr. Rip* perquè troba que és una cosa excessivament literaturitzada i patètica, que això l'hi ha demostrat no sé si la mort serena d'un familiar, no sé si la mare, que es va morir amb una gran resignació i no amb els escarafalls que feia "el meu desvalgut o dissortat heroi", no sé com ho diu... Em sembla que en el meu llibre, *Mirall de la veu i el crit*, hi ha unes narracions semi-líriques: el pròleg i l'epíleg, que són treballats com una cosa poemàtica... Tu prescindeixes, dius, d'aquests dos extrems, que et refereixes més que res, a la part central de l'obra... Jo diria que són més ingènues (això és el que són), les narracions del *Mirall* que lo que escric ara, però no més espontànies... ¿Què en penso jo, del fet de rebutjar una obra anterior, que si ho trobo lògic?... Mira, ara he llegit una novel·la de la Rodoreda, una novel·la d'abans, de la qual no parla ningú, no en parla ella ni ningú, una novel·la totalment rebutjada... Perquè realment és molt ingènua, eh? beneiteta... ¿Que a tu et sembla que la ingenuïtat consisteix a rebutjar-la, precisament? Home, en realitat, lo que li passa, suposo jo, a la Rodoreda, és que ella té ara un concepte ètic, ideològic, estètic de la seva obra que no respon a les obres anteriors... Bé, el crític pot tenir en compte les obres anteriors, encara que siguin rebutjades per l'autor... Cal tenir en compte també el rebuig, però! L'autor pot dir lo que vulgui de la seva obra anterior... Jo puc dir, per exemple, que aquesta obra o aquesta altra que vaig publicar en tal data no m'agrada gens. I puc dir: "Si vosaltres em jutgeu

---

per aquesta obra, jutgeu-m'hi amb reserves. Jo l'he escrita, això no ho puc evitar, l'he escrita i l'he publicada, però ara, ara que tinc cinquanta anys, dic no, dic que no m'agrada..." ¿Que dir que no m'agrada és una cosa i que rebutjar-la n'és una altra? És que rebutjar-la, rebutjar-la, no la pots rebutjar, perquè no la pots fer desaparèixer del mapa... Ara, cal tenir en compte que el pensament de tota persona... Home, això ho pots veure amb els que podríem dir "ideòlegs". Un filòsof, un... Per exemple, Luckács, el famós Luckács..., Luckács, en un moment determinat de la seva vida, va rebutjar unes idees anteriors, perquè..., perquè va veure que estava equivocac.. O va trobar ell que estava equivocac. I aleshores va construir tota la seva teoria de l'art literari des d'unes altres bases... I això s'ha de respectar... Sí, jo crec que rebutjar és un dret que s'ha d'atorgar a l'autor.. Què hi farem! ¿Què pot fer un home que es pot trobar en un moment de la seva vida obcecac per la facilitat de publicació, per...? Jo, si hagués publicac el meu primer llibre de poemes, el primer que vaig compondre, ara el rebutjaria... Però, feliçment, En Moll, que és un home molt intel·ligent, va veure que era dolent i va fingir que l'havia perdut. Fins que n'hi vaig dur un altre i em va dir: "Aquest està bé!". I llavors va "retrobar" l'anterior... Això, mai l'hi agrairé prou... Va fer molt ben fet... ¿Dius que no coneixes gens la meva poesia ni el meu teatre i que entones per aquest motiu un "mea culpa"? Que ets poc aficionat al teatre...? No ho és ningú, aficionat al teatre (que hi vas poc, però que sí, que, en realitat, quan hi vas, t'agrada, però que et fa mandra), és un mal molt general sobretot entre la gent que escriu, eh? La gent que escriu té dues inhibicions molt curioses: una és el teatre, l'altra és la música. No sé per què. No escolten música... I per què no van a sentir concerts? Mai, mai... Una novel·la com el *Doktor Faustus* és inconcebible, aquí... La vida d'un compositor com a tema de novel·la és inconcebible... No els interessa gens la música... ¿Que les meves narracions i la meva poesia potser han tingut menys bona acollida, tant pel públic com per la crítica, que el teatre? És que en el teatre passa una cosa molt greu, i és que el teatre és un fenomen que no es pot dissimular: quan a la gent li agrada, aplaudeix. I, en canvi, la novel·la, encara que la gent els agradi, no ho saps: es queda a casa seva. És clar: quan tu comences a representar una obra i omplis el teatre i té èxit, els crítics què hi poden fer, si en té? En canvi, una novel·la, qualsevol Castellet o qualsevol Molas pot dir: "Ai, no es llegeix, això, és dolent...!" Fa més soroll, el teatre, es veu més... Els meus plans, els meus plans... Home, enguany em vull dedicar a una sèrie de coses per completar la meva carrera universitària. Ara vaig fent la tesi doctoral, que és sobre un tema català, sobre un tema una mica estrany, una mica allunyat, vull dir... Després, també dono unes classes a la Universitat, dono unes classes a l' Institut del Teatre... Ara, no tinc... com t'ho diré jo? He pensat una novel·la (potser la faré) i m'agradaria molt acabar una sèrie de reculls de poemes que tinc, i etc., vaig fent coses... Tinc pensat de fa molt de temps una espècie de nou *Decameró*: narracions sobre fets una mica intencionats, quasi tots succeïts de coses quasi totes succeïdes... Però això és una cosa a llarg termini... Que si seria publicable? Ah, no ho sé... Suposo que no! Però si penséssim així, no fariem mai res... De fet, tinc moltes de coses pendents... Primer, he de fer uns muntatges pedagògics de teatre d'En Codina i per Joventuts Musicals. Una cosa d'Història del Teatre i l'altra d'Història de la Música... Això, lo primer... Uns muntatges teatrals, sí. Uns muntatges teatrals, unes petites peces de teatre, que duraran una hora cada una i que en total són vuit per la Història de la Música i cinc per la història del Teatre, per representar a les escoles. Després vull fer... Com que sóc el "fournisseur", podríem dir, de temes bíblics pel grup

---

d'Horta, li estic preparant un *Apocalipsi*, i ja veurem què serà... Després, tinc moltes ganes, ja que a la crítica no li va agradar gens *Sophie*, de tornar-hi, refer-la altra vegada... És a dir, fer una nova novel·la sobre el mateix tema... Refer-la no. Fer una nova novel·la. Com que aquesta no els va agradar, que s'aguantin i que en pateixin una altra amb els mateixos personatges i el mateix problema... La concep com a novel·la històrica, ara, absolutament històrica... Tu l'has llegida, *Sophie*? Sí? Doncs recordes que hi ha un llibreter de Torí. Aquest llibreter, quan llegeix el llibre meu, quan llegeix la *Sophie* aquesta, s'enfada... I diu: "Aquest llibre és una estupidesa, és un llibre massa culturalista, massa refinat, etc., etc." I aleshores diu: "Jo conec perfectament la història de la marquesa Sophie de Mountavernon, i ara us l'explicaré". I, aleshores, comença la Revolució Francesa, el Terror, l'exili, la vida de l'exili al sud d'Alemanya... Tot un món que jo imagino, però que anirà muntat sobre un fons absolutament verídic, i, sobretot, vull contraposar, m'agradaria molt contraposar, el món vell, el vell Règim, amb el règim napoleònic, de la manera com el va absorbir... O sigui, vull demostrar que els nous règims sempre assumeixen els vells, i el vell règim dona la seva distinció al nou i tot això... Les princeses de l'època de Napoleó són tan distingides com les duquesses del règim anterior, són tan imbècils les unes com les altres... ¿Que si no em fa por caure en el defecte que m'han atribuït en fer una novel·la semblant a l'anterior? És que no serà semblant: serà exacta!... Exacta, serà! Passarà lo mateix, exactament. I escrita amb el mateix estil, amb la mateixa prosa, etc. És que jo, això, no ho considero un defecte... Fill meu, quan jo em convencí que són defectes... Jo crec que el defecte és sempre, que vols que et digui?, escriure malament, fer les coses que tu no vols fer i dir mentides... Però presentar-te tal com ets... Si no els agrada, que no em mengin... Però que no els agradi per un motiu lícit, almenys, per una raó acceptable, no per motius il·lícits, marginals, vull dir, per raons personals, acceptacions d'una moda... Per exemple... Què t'he de dir, ara?... Hi ha un autor que no m'entusiasma, no deliro per ell, En Pío Baroja. N'hi ha que sí deliren, que el tenen per intocable. I té novel·les molt bones, i també en té de molt dolentes, un no res, trobo... I l'altre dia... Mira: mai no he entès perquè la crítica ha rebutjat aquesta novel·la de la Víctor Català que es diu *Un film*. A mi em sembla una cosa molt parecuda a les coses "barojanes", molt... No té cap textura novel·lística, no té una construcció ni una arquitectura de novel·la, és tot un seguit de quadros, de circumstàncies i de situacions mal·ligades o no gens lligades entre si, com passa a moltíssimes novel·les d'en Baroja, que entusiasma aquesta mateixa crítica i que diuen que és meravellós total perquè parla de proletaris i d'anarquistes: és un escriptor anti-burgès o no-burgès, no se sap ben bé... L'oposen a n'En Pérez Galdós... Però la Víctor Català, Déu n'hi do... Tampoc no parla de marqueses, eh?, si és aquest el mal... Els entusiasmes que hi ha hagut aquí, a Catalunya, per l'*Ullisses* de Joyce (que jo crec que no varen entendre mai, que un lector normal no ho entén allò...). Sí, això que dius tu, que molta gent diu que ho entén –i que li agrada, que és pitjor!– per quedar bé, només, i no hi entén res... És allò del conte del rei que anava tot nu, però ningú ho deia, perquè sinó el consideraven un enze... L'Espriu ho diu en versos, això: "Cansat de tants versos que no fan companyia/ –els versos admirables de savis excel·lents–/ i de veure com passa l'emperador tot nu..." Bé: el teatre. Preguntes a què atribueixo la gran crisi teatral que existeix al país... D'acord: suposem-ho, això de la crisi... Mira, hi ha molts de motius. Primer: una falta de diners, això és elemental. És a dir, si hi hagués realment una protecció seriosa del

---

teatre, això no passaria. Que no parlàrem de crisi, vull dir, perquè hi hauria la possibilitat de fer teatre... Per exemple: *El retaule del flautista*, ja veus quin èxit que ha estat... Li ha passat com als espectacles de cabaret de la Cova del Drac. O sigui, que va començar que hi anava poca gent, però varen dir: "hem d'aguantar". I durant un temps, una setmana o quinze dies, hi varen perdre diners... I llavors la gent va reaccionar i hi va anar. Perquè la gent és tardana... Això per una banda. Per un altre costat, només fent teatre hi ha la possibilitat d'educar un públic. És a dir... Això en música també passa i es veu molt clar... Quants d'anys fa que als concerts normals, públics –comercials, diguem–, interpreten Beethoven, Mozart, Wagner i els de sempre? ¿Quan podrem sentir, normalment –sense recórrer a homenatges, festes nostrades, cercles d'exquisidesa–, la música d'avui, d'ara mateix, la música de la gent d'aquí? ¿Quan fan un concert d'En Benguerel i del seu trio, per exemple, de la colla dels músics catalans d'avantguarda?... Deixem anar si ens agrada o no ens agrada. No ho sabem: no els hem sentits. Si mai no els podem sentir. Si aquí no coneixen En Mompou, no el coneixen, En Mompou, aquí, a Catalunya..." "No, no –diuen–: lo que va bé és en Paso, o En Pitarra, o En Segarra..." Però no és mai temps ni ocasió per protegir una obra a la qual assisteixi poca gent... I que es perden diners? És clar que se'n perden! A tot el món es perden diners, amb el teatre... A tot el món el teatre està subvencionat... Tot el teatre formatiu, hi està... I aquí el teatre formatiu, el teatre que tenim per formatiu, hi està... I aquí el teatre formatiu, el teatre que tenim per formatiu, és el teatre que es té per comercial a tot arreu del món... L'Adrià Gual va fer una tasca enorme amb el seu Teatre Íntim, pobre home! Ell donava l'Ibsen, quan podia, ell donava Sòfocles, donava Molière, donava Maeterlinck, i... Què havia de fer? Feia lo que podia, i el seu llibre *Mitja vida de teatre* és una cosa tristíssima... Sí, és clar... Aquí hi ha una competència duríssima, una competència forta del teatre en castellà... Els actors, quan veuen que amb el teatre català no guanyen diners, se'n van a Madrid..., on tampoc no guanyen diners, però es veu que cerquen una sortida... No sé... Ara, ¿qui dubta que si la Xirgu hagués tingut un vertader recolzament de la gent d'aquí hauria fet teatre català? Probablement que sí... Ara, va haver de fer teatre castellà perquè allà, i enllà l'Atlàntic, és clar, se li obria tot un món, com en realitat se li va obrir... Que paguin: això és tot. Sí, sí: estic convençut que és una qüestió de diners. Per dues raons, a més a més. Una perquè crec realment que el teatre necessita protecció. Hi ha d'haver escoles de teatre, una pèrdua de temps per muntar bé les obres... I, en segon lloc, perquè això impediria als autors que anessin a cercar l'èxit, com uns afa-megats. Perquè no hi ha res més trist que un autor a la recerca de l'èxit. Això és una cosa depriment, horrible, trista. És com una fulaneta del cap de la Rambla que cerca el client. És una cosa que em sembla repulsiva... Això d'haver d'anar a cercar l'èxit i només l'èxit, ho trobo una cosa tristíssima... I, és clar, fan uns equilibris... I això no pot ser. L'autor ha de tocar el tema que vulgui, el que sigui d'actualitat, les coses que calguin, però amb una fidelitat a sí mateix, no ha de caure en el mimetisme per trobar l'èxit... Que resulta que no és gens fàcil, tampoc, que és molt difícil, eh? Però això li permet una llibertat a l'autor, al muntador o al director, i a tothom. Jo en tinc una bona experiència... Els dos grups que han treballat amb mi –o que jo he treballat amb ells: no sé com va, això...– són els únics grups que em semblen realment innovadors, del teatre català. Que són el grup d'Horta i el grup d'En Codina, el de la Cova del Drac. Aquests varen comptar amb la fe de la gent. L'Espinàs dirigia la Cova del Drac, quan

---

varen començar els espectacles de la Maria Aurèlia, i no sabien com anava allò, com aniria, suposaven que aniria malament, no acabava de creure-hi ningú, però sabien que calia provar-ho... I En Codina –que aquest sí, que hi creia– va dir que ho faria i l'Espinàs li va dir: "Mira, noi, endavant: ja veurem què passa". I va anar bé. I era una cosa nova... A Horta va passar igual. Quan varen muntar l'*Oratori* aquest, vàrem dir: "Ja veurem què passarà!" I no sabem què passaria. Doncs ja ho veus. I d'aquell text, una persona qualsevol hauria dit: "¿Voleu dir que en traureu una obra de teatre, d'això?" No, no; és que en potència hi ha espectadors... I autors? Jo crec que sí, que n'hi ha, d'autors. Ja ho crec! Mira: hi ha autors magnífics... Per començar, hi ha En Benet, per exemple... Un autor que jo trobo una mica pedrolià; pedrolià d'un cert Pedrolo... *Una vella coneguda olor*, *Fantasia per a un auxiliar administratiu*, etc. Després té el teatre, diguem-ne, simbòlic, que no li surt... Perquè En Benet no és home de poseia. No té sentit poètic. No encerta el símbol ni sap donar qualitat poètica al text per sustentat un teatre d'aquesta mena... Ho deu fer perquè li deuen dir: "Has de fer això, has de fer allò". I ell no arriba a saber el que ha de fer. Ell hauria de saber què vol fer ell! I que li estrenin les obres... I ja ho veurem, m'entens? Que no hagi d'estar sense saber on anar, i tot enfadat i ressentidot i passejant la seva rabieteta... Això és una pena... I un cor d'amics que li diuen: "Tu ets genial, tu ets genial, tu ets genial..." Com allò d'En Crisant Mestres: "Sóc el millor, sóc el millor, sóc el millor..." Sí, l'Espriu ja ho ha dit tot, mira... Després aquesta tendència infinita a fer aquest teatre tan marcadament social sense sentir-lo de veritat... ¿Que no s'adonen que és una cosa contraproduent? Si el senten, molt bé, que el facin; però si no el senten, si no fa part de si mateixos, de les seves autèntiques preocupacions, aleshores no... És una cosa molt relativa... No sé... Sí, els premis. Hi ha autors premiats... N'Alexandre Ballester és un autor esplèndid... Molt diferent de tota la colla vull dir la colla dels joves, dels nous... En Fàbregas els relaciona... Hi ha En Xavier Romeu, que fa un teatre de gran qualitat, curós, molt clar, molt arriscat... I tan arriscat! De tot el grup, és el que ha rebut més plantofades de l'ordre... De la censura, vull dir... I En Melendres. També aquest, mira: no pot donar gràcies al cel, diria... I aquest noi, En Gomis, que ha escrit una cosa que li han premiat al Santamaria, també sembla que arribarà a ésser alguna cosa... Sí, sí: d'autor, n'hi ha... Sí, és evident, tens raó: tot això no serà mai del tot satisfactori, perquè hi ha uns condicionaments (que no afecten només al teatre) que no depenen de nosaltres... Però sí, hi ha un marge, un marge dintre del qual, almenys de moment, ens hem de moure, ens podem moure... Quant a la gestió d'En Salvat enfront del Teatre Nacional... Mira, jo, a n'En Salvat, el vaig conèixer uns anys abans, quan vaig venir aquí, a Barcelona, i una vegada, parlant amb ell (havien donat en aquell moment la direcció del Teatre Nacional a n'En Loperena), ell m'explicava a mi: "Perquè jo l'hauria poguda tenir, la direcció del Nacional, però m'han fet el boicot..." no se què. Jo vaig respondre: "Tu el Teatre Nacional?". I ell em va dir, tot sorprès: "Per què no? Per què?". "Home –vaig fer jo–, perquè, lògicament, amb les teves idees, tu no pots dirigir un Teatre Nacional!" I ell va fer: "Ah, sí, tens raó". I no han canviat les circumstàncies, que jo sàpiga... Si ell ha acceptat la direcció del Teatre Nacional, era molt ingenu per part seva pensar que faria el que li donaria la gana... Era d'una ingenuïtat manifesta... ¿Que potser ell volia donar el braç a tòrcer una mica per tal d'aconseguir una altra cosa positiva, que potser això és la tasca intel·ligent? ¿Que potser també cal esperar que això, aquesta manera d'actuar és impossible? Absolutament impossible, i, a més a més, hi ha un problema... Com que tota aquesta cosa, aquesta circumstància teatral,

---

està enormement polititzada; polititzada, no ben polititzada, sinó polititzada des de la més absoluta i total confusió... Això és una cosa curiosíssima. Resulta que l'obra que xiulen al Festival, que la destrossen, és la d'En Melendres. Que era una obra del país, i, per tant, era la que havien de xiular. Són tan cretins, aquests que xiulen... I En Ricard Salvat no va tenir el valor o no va poder posar-la i reposar-la així com fos al teatre Poliorama, i a veure què passava... Jo, si hagués estat d'En Salvat, l'hauria posada per damunt de tot. És clar, no varen xiular l'obra d'En Guimerà, ni varen xiular les estrangeres, ni... No, no: a mi em varen xiular aquí, no a Madrid... Nosaltres a Madrid hi hem anat ara, deu fer una quinzena de dies... Sí, hi va haver un tumult espantós el primer dia... ¿Per quin motiu? Per un motiu molt clar: perquè es varen trobar allà aquests rebentadors de festivals, per una banda, i després els antiprogressistes (per dir-ho d'una manera o altra)... I aleshores es varen barallar entre ells. El públic, entre si, també s'insultava... Perquè, és clar: hi havia tres tendències, allà. Uns que volien veure l'obra, els altres que estaven contra el Festival, ben en concret, i els altres que estaven en contra de l'obra. Aquests mig confosos amb els qui estaven en contra de la participació del grup d'Horta en el Festival... es varen insultar entre ells i es varen arribar a sen- (*inacabat*)

NOTES

1. En realitat, aquest projecte de publicació es va estroncar. El Jaume havia començat a escriure aquesta sèrie de novel·les el 1948, però el primer volum no va aparèixer fins al 1976; el segon i tercer ja van retardar-se fins al 1987; *Els Sants Inocents* va aparèixer el 1989; *Els darrers dies* encara no ha sortit. El primer volum va ser cosa de Galba edicions i els altres de l'editorial Laia.

2. La primera edició és de 1971 i, tot i les crítiques adverses, va ser reeditada el mateix any i se'n va fer una tercera edició el 1980.

3. *Oratori per un home sobre la terra*, estrenat el 1969.

4. Es refereix al premi St. Jordi de novel·la 1971, que va guanyar Josep M. Sonntag per *Nifades*, mentre que *Sophie* o *Els mals de la discreció*, de Vidal Alcover, va quedar finalista. Després va saber-se que la novel·la guanyadora era un plagi i va retirar-se-li el premi, però en canvi no el van donar al finalista, com hauria estat lògic.

5. Aquesta novel·la castellana és la titulada *Esa carne mortal*.

6. Jaume Vidal Alcover es caracteritza per la multitud de projectes literaris que tenia. Anys abans de morir deia que, amb tot el que tenia pensat escriure, dedicant-s'hi plenament, ja tenia feina fins als cent anys. Per tant, no ho va poder escriure tot. De les coses que esmenta en aquestes últimes línies, el muntatge pedagògic de teatre sí que es va fer; i es van estrenar, tot i que resten inèdits. També va realitzar la seva idea de recollir en volum una part de poemes que ja tenia escrits en el moment de l'entrevista: *Sonets alexandrins* (1981), *La sacre du printemps* (1979), un volum aplegant-ne diversos d'anteriors titulat *Obra poética* (1984) i una antologia de poesia amorosa (1988). Molts altres poemes van restar inèdits quan va morir: alguns es publiquen en aquestes pàgines. Els altres projectes, en canvi, pel que sabem no va arribar a fer-los tot i que en parlava sovint: el nou *Decameró*, *l'Apocalipsis*, la segona novel·la *Sophie*. Per contra, li van aparèixer nous projectes que aquí no esmenta i que sí que va assolir: les novel·les *Visca la revolució!* (1974) i *Dido i Eneas* (1981), una història de la literatura catalana en dos volums (1980), un aplec de llegendes populars (1978), traduccions de Holderlin, Istrati (encara inèdita), Proust, junt a una quantitat immensa d'obra erudita sobre literatura catalana.